

TRANSATLANTSKA SURADNJA I NOVA EURO-AZIJSKA SIGURNOSNA ARHITEKTURA

Doc.dr.sc.Gordan Akrap*

Sažetak: Druga agresija Rusije na Ukrajinu pokrenuta u veljači 2022., u odnosu na onu iz 2014. pokazuje svu brutalnost ruskog režima i nepoštivanje dogovorenih mehanizama suradnje u procesima upravljanja krizama s ciljem izbjegavanja snažnijih sukoba i ratova. Je li potrebno, kao posljedica ove Ruske agresije mijenjati postojeću svjetsku sigurnosnu arhitekturu u potpunosti ili je pak treba nadograditi? S obzirom na hibridnost postojećih i budućih sukoba i ratova, društva i države se trebaju pripremiti na te izazove integriranjem vlastitih sposobnosti na nacionalnoj i međunarodnoj razini. U tom procesu, bitnu ulogu ima i zaštita kritičnih infrastruktura. Posebno onih koje se smatraju ključnim kritičnim infrastrukturama.

* Doc.dr.sc. Gordan Akrap, Institut za istraživanje hibridnih sukoba, Sveučilište Sjever, Hrvatska, diplomirao je na zagrebačkom Fakultetu elektronike i računarstva 1994. Godine 2011. doktorirao je na Sveučilištu u Zagrebu, polje informacijskih i komunikacijskih znanosti. Naslov doktorata bio je "Informacijske strategije i operacije u oblikovanju javnog znanja". Aktivno je sudjelovao u Domovinskom ratu. Tijekom karijere u diplomatskim i sigurnosnim strukturama Hrvatske završio je niz stručnih tečajeva, uključujući i Diplomatsku akademiju. Aktivan je u istraživanju nacionalne i međunarodne sigurnosti, izvještajno-sigurnosne djelatnosti i povijesti Domovinskog rata. Radi u sklopu međunarodnog projekta „Vojni aspekti suprotstavljanja hibridnom ratu: iskustva, lekcije, najbolje prakse“. Objavio je više knjiga, te radova u časopisima i zbornicima. Glavni je urednik časopisa National Security and the Future.

Ključne riječi: NATO, Rusija, Ukrajina Nova sigurnosna arhitektura

Abstract: Russia's second aggression against Ukraine launched in February 2022, compared to the one in 2014, shows all the brutality of the Russian regime and disregard for agreed cooperation mechanisms in crisis management processes with the aim of avoiding stronger conflicts and wars. Is it necessary, as a consequence of this Russian aggression, to change the existing global security architecture completely or should it be upgraded? Considering the hybridity of existing and emerging conflicts and wars, societies and states should be prepared for these challenges by integrating their own capabilities at the national and international level. In this process, the protection of critical infrastructures plays an important role. Especially those that are considered as a key critical infrastructure.

Keywords: NATO, Russia, Ukraine, New security architecture

Uvod

Od 2020. pa sve do danas (listopad 2022.) svjedočimo brojnim sigurnosnim izazovima do sad nezamislivima široj javnosti. Svjedočimo i promjeni donedavnih paradigmi življenja gdje su pitanja povezana sa sigurnosti bila od sekundarne važnosti. Danas je jasno da sigurnost mora biti u ishodištu planiranja svih procesa našeg djelovanja jer se, uistinu, sve što nas okružuje, može iskoristiti u borbi protiv nas samih na neki od načina koji napadaču stoje na raspolaganju.

Dana 24. veljače ove godine, kad je rusija po drugi put, neopravdano i protiv međunarodnog prava, napala Ukrajinu ostat će zapamćen kao jedan od prijelomnih dana povijesti ljudskih sukoba i ratova. Taj čin doveo je do tektonskih promjena poimanja pitanja sigurnosti kod široke javnosti. Iako je struka

već godinama upozoravala na zlonamjerne ciljeve koji stoje iza brojnih procesa koji su se odvijali (i koji se još odvijaju na euroazijskoj sceni), široka javnost tome nije pridavala posebnu pažnju. Upozorenja o potrebi jačanja obrambenih sposobnosti država članica EU i saveznica u NATO savezu su se ignorirala, ponekad ismijavala i opisivala kao neopravdani strahovi militarista koji žele nametnuti brojna ograničenja demokratskim društvima na štetu same demokracije.

Hibridne prijetnje

Upozorenja o stvarnosti hibridnih prijetnji modernim demokracijama nisu se shvaćala ozbiljno. Štoviše, ta su upozorenja doživljavana kao pokušaj gušenja medijskih sloboda i kao prijetnja demokraciji. Upravo je to jedan od klasičnih primjera istovremenog paradoksa koji obilježava hibridne prijetnje te izazov s kojim se obrambeni sustavi suočavaju: napadnutome morate objasniti i uvjeriti ga da se nalazi pod napadom te da djeluje u skladu sa ciljevima i željama hibridnog napadača. Najčešće vam napadnuti ne vjeruje te vas istovremeno optužuje za nasilje i zlouporabu ljudskih prava i sloboda, ugrožavanje slobode medija, napad na demokraciju...na žalost već više puta viđeno.

Kako bi hibridne prijetnje mogle biti ostvarene, napadač mora posjedovati točne, pouzdane i pravovremene podatke i informacije koje mu trebaju u procesima planiranja i provođenja svojih namjera. U tom se dijelu krije i ključna aktivnost koja obrambenim sustavima može omogućiti identificiranje signala za rano upozoravanje na nailazak prijetnji te na njihovo naknadno prepoznavanje. Gotovo pa ključnu ulogu u preventivnoj zaštiti društva i države stoga ima obavještajna zajednica, na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Strategijsko predviđanje (*strategic foresight*), izrada upozoravajućih izvješnica (*warning intelligence*) pokazala se kao ključna aktivnost u pripremi nacionalne i međunarodne javnosti na nadolazeću Rusku agresiju na Ukrajinu. Iako je malo tko uzimao ozbiljno u obzir američke procjene i upozorenja, ona su se na kraju i

obistinila. Ona su uspjela u svom naumu: mobilizirali su nacionalnu javnost Ukrajine oko potrebe za obranom vlastitog suvereniteta i postojanja; u ciljanim državama saveznicama dovele su do mobilizacije javnosti koja je snažno poduprla slanje različitih oblika pomoći napadnutoj Ukrajini; vjerojatno su doveli do remećenja ruskih agresivnih planova. Istovremeno su pokazale da službe iz sastava ozbiljnih obavještajnih zajednica imaju razlog svog postojanja. Ukazale su da mogu preventivno djelovati i rano prepoznavati nadolazeće prijetnje.

Moderni i budući napadači stalno će isticati stav da je današnji svijet unipolaran te da jedino bipolaran ili čak multipolaran može jamčiti dugoročnu stabilnost i sigurnost. Naravno, njihove optužbe ciljaju na SAD i pokušaj odvajanje Europe od svog transatlantskog saveznika i obrnuto. Činjenice pak govore drugačije. Zdrava unipolarnost je uvijek bolja od nezdrave bipolarnosti ili isto takve multi polarnosti. Do sukoba i ratova dolazi bez obzir na broj polova u međunarodnim odnosima. Bitna je namjera napadača koji odlučuje o sukobu i ratu. Ne onoga tko se brani, nego onoga tko ima agresivne namjere. Hrvatska je toga svjesna jer nam je 1990.ih nametnuti krvavi rat iz kojeg smo, iako mnogi to nisu očekivali, izašli kao pobjednici. S obzirom na sve čemu javno i otvoreno svjedočimo ovih nekoliko posljednjih mjeseci, kao prijatelji i saveznici moramo pružiti pomoć jedni drugima. Kako bi se zajedno suočili s brojnim različitim rizicima. To vidimo i po eksplozijama vojnih skladišta u pojedinim državama saveznicama NATO saveza (npr. Češka), u nasilnim političkim procesima u Bugarskoj, Crnoj Gori, BiH, Finskoj, Estoniji, u poticanju i pokušaja nasilnih promjena postojećih administracija u članicama EU i NATO saveza.

Različite države, različit modus operandi napadača

U ovom trenutku ima još jedna država, osim Ukrajine, koja po javno dostupnim podacima, treba pomoć svojih saveznika i prijatelja u borbi za očuvanje svoje i naše demokracije. Radi

se o Njemačkoj. Njemačka je cilj snažnih, intenzivnih i vrlo raznolikih operacija utjecaja kojima Rusija pokušava potaknuti unutarnje nasilne procese s ciljem njene destabilizacije, društvene i gospodarske. Nedavni govor predsjednika Putina¹ prilikom nezakonite aneksije dijela teritorija Ukrajine imao je cilj utjecati na nekoliko različitih publika: na javnost u Rusiji kako bi opravdao brojne žrtve u agresiji koju je pokrenuo; na politički vrh zemalja članica NATO saveza i EU kako bi poslao jasna upozorenja o svojim namjerama uporabe oružja za masovno uništenje (WMD) u slučaju zaštite svojih interesa. Međutim, poruke su slane još jednoj, na žalost brojnoj, publici: onima koji žive širom svijeta, s naglaskom na NATO i EU zemlje članice, one koji se hrane teorijama urota, kojima je isprazni populizam jedino sredstvo komuniciranja i koji su spremni i voljni inicirati brojne proteste s ciljem destrukcije postojećih demokratskih društava, uništavanja postojećeg sustava vrijednosti, načela i uvjerenja, koji su u svojoj destrukciji spremni primijeniti i društveno neprihvatljive oblike djelovanja.

Na žalost i u Njemačkoj ima takva publika koju Rusija, svjesna njemačke važnosti za stabilnost i sigurnost europskog kontinenta, ciljano pokušava pokrenuti kako bi dovela do snažnih unutarnjih nesigurnosti i nestabilnosti. Koje se mogu negativnim kaskadnim učinkom preliti i na sve druge zemlje članice EU i NATO saveza na tlu Europe. Danas je Ukrajina meta Ruske kinetičke agresije. Sutra će biti neka druga država. Danas je Njemačka u središtu Ruske agresije nekinetičkim sredstvima. Sutra će biti neka druga država. Ili više njih. Zato nemamo pravo na pasivnost. Trebamo pomoći našim saveznicima i prijateljima s ciljem očuvanja ljudskih prava i sloboda, s ciljem očuvanja zapadne demokracije. Nitko više niti jedan sukob (a rat posebno) ne može dobiti sam. To znamo mi Hrvati. To sad znaju i naši prijatelji i saveznici Ukrajinci. Oni

¹ Vladimir Putin's Speech on the Incorporation of Donetsk, Lugansk, Kherson, and Zaporozhye - ENG Sub: <https://www.youtube.com/watch?v=ZP69jld8XAE>, 22.10.2022

se ne bore samo za sebe. Oni se bore za nas, za sve ono za što smo se mi u našem Domovinskom ratu borili: za pravo na slobodu postojanja, za pravo na slobodne i demokratske izbore, za slobodu mišljenja i izražavanja, za mir i toleranciju, za suživot i izgradnju ravnopravnih odnosa. I zato Ukrajini treba pomoći. Ali ne samo njoj. Nemojmo zaboraviti ni naše druge prijatelje saveznike. Nemojmo zaboraviti ni Crnu Goru koja se već godinama suočava s ozbiljnim sigurnosnim izazovima i prijetnjama postojanju iza kojih stoje ruski, proruski, srpski i prosrpski krugovi. Iako to izgleda čudno u kontekstu postojećih odnosa u Srbiji i brojnih dezinformacija koje iz Srbije dolaze i pokušavaju negativno utjecati na procese u Hrvatskoj, moramo pomoći razvoju demokracije, ljudskih prava i sloboda u Srbiji jer Srbija, ovakva kakva jest, predstavlja ozbiljan sigurnosni izazov gotovo cijeloj Europi zbog svoje snažne unutarnje nestabilnosti uzrokovane neozbiljnim, neodgovornim, nedosljednim i „plivajućim“ višeznačnim politikama.

Nova-stara sigurnosna arhitektura

Nova sigurnosna arhitektura treba obuhvatiti prostor euro-Azije na način sličan postojećoj Transatlantskoj suradnji. Treba raditi na stvaranju više međusobno povezanih integracijskih oblika povezivanja. Novi oblici suradnje trebaju se temeljiti na umreženom svijetu gdje se umjesto asimilacije planira i provodi integracija u skladu sa zajedničkim interesima na razinama koje povezuju a ne dijele, na izgradnji zajedničkih mehanizama za suradnju s ciljem zaštite demokracije te razvoj zajedničkih sposobnosti, za nametanje mira strategijom odvratanja. Strategija odvratanja mora sadržavati dva bitna elementa: sposobnost obrane i nepobitnog identificiranja napadača te sposobnost recipročnog odgovora identificiranom napadaču u cilju daljnjeg onemogućavanja njegovih napadnih djelovanja. NATO nije ni problem, ni rizik, ni prijetnja. NATO je rješenje. NATO je jamac mira i stabilnosti i sigurnosti i opstanka, pogotovo manjih država i malobrojnijih na-

roda. U tom je kontekstu neophodna izgradnja zajedničkih obrambenih i zaštitnih demokratskih mehanizama koji se ne smiju birokratizirati i postati smisao sami sebi.

Vidimo da je Rusija, zahvaljujući i postavkama sadašnje sigurnosne arhitekture ostala sama u agresiji na Ukrajinu. Dok Ukrajina ima snažnu međunarodnu potporu. To pokazuje da je postojeća sigurnosna arhitektura kvalitetna, ali ne dovoljno da spriječi autoritarne i totalitarne sustave za agresivno djelovanje. Zato je treba doraditi. I uzeti u obzir sve negativne posljedice raspada Ruskog svijeta na zemlje Euro-Azije koje su sadržane u tom okviru.

Poseban problem s kojim se i mi u Hrvatskoj suočavamo je još jedno izigravanje demokracije i njene zloporabe u Bosni i Hercegovini, a na štetu sada Hrvata iz BiH a u doglednoj budućnosti i drugih naroda i manjina osim bh Bošnjaka. Isto kao što su Baltičke države i Ukrajina stalno upozoravali na prijetnje demokraciji koje dolaze iz Rusije, tako i mi godinama upozoravamo na protudemokratske i procese totalitarne naravi u BiH koji priječe njen pozitivan društveni i gospodarski razvoj. Koji priječe njenu stabilizaciju i izgradnju njenih kapaciteta kako bi krenula ka procesu samo održivosti i demokratske funkcionalnosti.

Bitnu ulogu u zaštiti demokracije i dostignutih prava i sloboda ima i zaštita kritičnih infrastruktura (ključnih i važnih). Na nacionalnoj i međunarodnoj razini. Strategijska diverzifikacija sposobnosti ključnih kritičnih infrastruktura je nužnost kao i njihovo nadnacionalno umrežavanje s ciljem stvaranja zalihosti koja pomaže postizanju stanja otpornosti, žilavosti i oporavka, odnosno resilience. To se posebno odnosi na energetsku, informacijsko-komunikacijsku (digitalnu) te vodno-prehrambenu. Naravno, treba stalno voditi i računa o snažnoj zaštiti „nematerijalne ključne kritične infrastrukture“ koja je najčešća meta informacijskog napadača. Koja je pod čestim pritiscima od strane zlonamjernih operacija utjecaja: identitetskoj. Identitetska infrastruktura nam pomaže u održavanju

i zaštiti našeg sustava uvjerenja, načela i sustava vrijednosti na kojima se temelji naša demokracija. Koja je zbog svojih sloboda vrlo krhka i ranjiva. Zbog toga treba ulagati snažnije napore u njenoj zaštiti i očuvanju,

Na kraju bih posebno istakao: smijemo li u borbi za očuvanje našeg načina života i demokracije upotrijebiti sva sredstva koja nam stoje na raspolaganju, koristiti se istim sredstvima i metodama te ponoviti ono što rade hibridni napadači dok nas napadaju? Ili i u tim situacijama trebamo zadržati snagu duha i morala, očuvati dostignuti sustav vrijednosti, načela i uvjerenja koja toliko želimo štiti? Odgovor na hibridne prijetnje mora biti recipročan i u sebi mora sadržavati jasne stavove o poštivanju zakona i pridržavanja etičkih načela koja nas povezuju. U borbi za zaštitu demokracije ne smijemo se pretvoriti u ono protiv čega se borimo.

Zaključak:

Događaji koji obilježavaju ovu godinu bitni su i za našu budućnost. Ukazujemo na potrebu novih aktualnih procjena na temelju stvarnih iskustava o stvaranju novog svjetskog poretka i nove euroazijske sigurnosne arhitekture u kontekstu jačanja transatlantskog savezništva. Koje je nužnost, a ne luksuz. Međutim, trebamo razmisliti o pitanju koje mnogi postavljaju: treba li nam potpuno nova sigurnosna arhitektura ili pak postojeću trebamo prilagoditi budućim sigurnosnim izazovima. Samo zajedno možemo izaći kao pobjednici iz budućih sukoba i ratova. Bez obzira na činjenicu da su dijelovi sigurnosnih struktura zakazali u procjenama agresivnih namjera Rusije, ipak je jedna činjenica nepobitna: NATO savez pokazuje otpornost i spremnost na izazove svih vrsta i intenziteta. Stoga nema potrebe za potpunom promjenom postojeće sigurnosne arhitekture nego njenom nadogradnjom i prema Euro-Azijskom području kako bi se na preventivnoj razini spriječilo agresivno ponašanje pojedinih čimbenika u međunarodnoj zajednici. To se može, između ostalih aktivnosti,

postići i integriranjem postojećih sposobnosti i znanja te voljom i željom za suradnjom i obranom. Ruska agresija na Ukrajinu pokazuje ispravnost nekih od temeljnih postavki koje stoje iza zapadne demokracije:

- Razvoj novih znanja i znanosti utkan je u temelje politike odvratanja mogućeg napadača od namjere agresije jer je bolje i kvalitetnije znanje karika koja čini razliku u razvoju obrambenih i odvratajućih sposobnosti;
- Trebamo ulagati snažne napore, na nacionalnoj i međunarodnoj razini, kako bi ojačali demokraciju te zaštitili slobode i društvo od malicioznih operacija utjecaja (koja dolaze iz domene uporabe kinetičkih i nekinetičkih borbenih sredstava)

Stoga je jačanje demokracije, zaštita slobode i društva (*Strengthening Democracy, Protecting Freedom and Society*) cilj kojem stremimo. Koji treba približiti i drugima koji se nalaze izvan postojeće sigurnosne arhitekture u kojoj mi egzistiramo. Postupno i u skladu s prilagođenim i prilagodljivim oblicima djelovanja. Demokracija i demokratizacija je i stanje i proces. I kao takav ga treba doživljavati, prakticirati, primjenjivati i promicati.